

Dávid László

Az éneklőszék

Templomi, gyülekezeti éneklésünket ma az *Dávid László segesvári református lelkész, orgona, az orgonán játszó kántor* vezeti, *se-művészettörténész*. Az orgona énekvezető szerepénél azonban ősbibb a hangszer nélkül éneklő kántoré, aki előénekléssel és énekléssel a gyülekezeti éneket segítette. Az orgonák építése előtt a református és unitárius templomokban a nagy énekeskönyv tartására a templom piacán, többnyire a szószék előtt egy könyvtartó állvány állott, amelyen a gyülekezet talán egyetlen énekeskönyve volt. Ott volt a kántor helye, aki az énekeskönyvből az éneket kezdte és a gyülekezeti éneklést vezette. E templomi bútordarab neve: pulpitus, éneklőszék, éneklő-pulpitus, éneklő-oltár. Erdélyi, különösen székelyföldi templomi leltárainkban a XVII. század elejétől szerepel s még ma is van olyan templom, amelyben ez a régi —ma már használaton kívüli— bútordarab ott áll.

A pulpitusokról jelenleg mintegy ötven levéltári említés van birtokunkban, ezekből azokat idézzük, melyek rendeltetésük, templomi elhelyezésük, formájuk, díszítésük, terítőikkel borításuk tekintetében tájékoztatnak.

1609. Kolozsvár: *Az Templombéli Pulpitusra, ahol az Cantorok szokták tartani asz Graduallokat chinaltattam egy kolchot.* (SZTA. Számadáskönyv)
1652. Görgény. *Egy Enekle Mesternek valo Pulpitus.* (SZTA. Lvt.)
- 1664/65. Agyagfalva. *Az eneklo Szekennis vagjon egy kendeo ... Ali Passa bejövetelekor mind el veszték ... György Deákné adott Fejeres Gyolcs Kendőt az éneklő székre.* (REF. 130.)
1668. Bögöz. *Nemzetes Farkas Pálné Asszonyom adot az Eneklő szekre az Templomba egy kendőt veresseset, varrotot Anno 1668.* (REF. 130.)
1693. Sepsiarikos. *Fakarzat, rajta pulpitus 1693. évszámmal.* (UNIT. Kelemen, Dolgozatok 113.)
1694. Kővár. *Az Templomba vagyon Zölden festett Kantornak való Eneklő vagy Gradualhoz való Pulpitus is.* (SZTA. JHB. inv.)
1700. Patakfalva. *Thököly járásakor elveszett dolgok helyett: Ferenczi Györgyné asszonyom adot az Eccla számára egy fekete selyemmel varot keszkenőt az Pulpitusra.* (REF. 117.)
1709. Szederjes. *Korábbi jegyzés: egy vászon keszkenő is az éneklő székre való. Későbbi jegyzés: Pál Sophia Béres Jánosné adott az Ur asztalára egy sahos gyolcs abroszt, az éneklő Székre is egy gyolcs fekete Selymes Kendőt A.1709 Die 3 Febrji.* (REF. 140.)
- 1715 után, Küküllőszárd. *Éneklőszék sincsen, minthogy eddig mestert vagy cantort nem tartottak.* (UNIT. Kelemen, Legrégibb, 175.)

- 1718/22. Alsóbölkény. *Kemény János özvegye Teleki Anna Asszony adott az M. Bölkényi Sz. Ecclesiának ... egy éneklő székre való ugyan arannyal és sok színű selymekkel meg ékesített kendőt.* (SZTA. Görgény)
1721. Székelymuzsna. *A vizitáció meginti Bányai Mihály Rector/Mestert: ... az apró Deák gyermekek pedig csak hijába hevernek, nincs ki tanitcsa őket és nincsen ki énekellyen az Isteni Tiszteletnek idején.* (REF. 233.)
1744. Újszékely. *Éneklő pulpitus ibidem veressesen és sárgán megfestett, az inscription: 1744 stb.* (UNIT. Kelemen, Legrégibb, 180.)
1746. Bikfalva. *Az éneklő Pulpitust magok költségekkel tsinálták és adornálták Koré Josef és Fodor Ferenc Uraimék.* (SZTA. S. Vjk.)
1758. Medesér. *Feliratos pulpitus: ... per me Josephum Tibold de Siménfalva Mensarium in Ao. 1758.* (UNIT. 789.)
1759. Tordátfalva. *A Pulpituson pedig ez olvastatik: Ara Unius Veri Dei Eccl. Unit. Tordátfalviensi aedif. per Ar. Gregorium Tót Enlaka 1759.* (UNIT. 759.)
1765. Várfalva. *Thordai Borbély Samuel ... volt Várfalván Schola Mester is az Templombeli éneklő székre is fel iratta volt az nevit.* (SZTA. Aranyosrákos TA.)
1779. Székelyszentmiklós. *Prédikálló Szék kőből ... előtte az Éneklő Szék virágos festéssel A Sz.Miklósi Unitaria Ecclesia tsináltatta Farkas János Curatorságában Anno 1779.* (UNIT. 712.)
- 1784/96. Tarcsafalva. *Leltárban: ... a mostan fungens mester atyánkfia Simó János uram éneklő pulpitussa.* (SZTA. EHA)
1789. Nagyajta. *... Prédikálló szék ... előtte a piacon pulpitus körülötte a gyermekek ülésére szolgáló padszékek.* (UNIT. Kelemen, Dolgozatok, 113.)
- 1802/16. Szentgerice. *Egy Graduál ... tartatik a Templombéli éneklő oltáronn. A Sz. Gericzei unitaria ekklesia oltárára készítette Kozma Gergely akkori helybéli pap 1802.* (SZTA. UNIT. 22.)

A többi adatunk többnyire csak leltári számbavétele a templomi éneklőszéknek, vagy az azon levő, arra adományozott textíliáknak. Adatainkból bizonyosan megállapíthatjuk, hogy erdélyi, különösen székelyföldi református és unitárius templomaink elengedhetetlen tartozéka volt az éneklőszék, a pulpitus 1600–1850 között, az orgonák elterjedéséig. Máig a templomban őrzik az éneklőszéket Abásfalván és Nyárádszentlászlón az unitáriusok, a reformátusok egyetlen megmaradt darabja a marosvásárhelyi vártemplomban található. Alig egy-két darab került múzeumba.

Az éneklőszék Isten tiszteletét, az istentiszteletet szolgálja, egy helyen bátran oltárnak nevezik —unitárius templomban—, hiszen az ott hangzó ének is áldozat, mely Isten dicsőségének szól. Helye majdnem minden esetben a templom közepe, piaca, a szószék (prédikáló szék) közelében, liturgikus fontosságának megfelelően. Ott végzi szolgálatát a kántor — rektor — mester — az éneklést vezető tanító. De nem egyedül, hanem a gyermekek seregével, akiket betanít, maga köré gyűjt, velük együtt énekel, és baj, ha ezt elhanyagolja, elmulasztja.

Az éneklőszék a templomé, az egyházközségé, a gyülekezeté, de épp úgy az ott szolgálatot teljesítő kántoré, ám helytelen, ha neve odaírásával magáénak tulajdonítja azt. Oda szentírási ige, az adományozók neve talál. Illett a pulpítust, épp úgy, mint a szószéket, díszes terítővel takarni. Adataink nagy része épp ezekről vagy ezek adományozásáról szól, illetve a háborús időkben elvittek kegyes adománnyal történt pótlásáról. A pulpitus rendeltetése, hogy állványul szolgáljon a graduálnak, a nagy énekeskönyvnek. Könyvtartó ferde pultja alatt —talán mindenütt— zárható szekrénykéje van a graduál számára mely nagyobb érték, mint maga a pulpitus.

Az éneklőszékek készítői asztalosok, festő-asztalosok, kiknek neveivel más templomi bútorzaton, asztalosmunkán is találkozhatunk (szószékkorona, úrasztala, fedeles padok, karzat, mennyezet). Illett a pulpítust szépen megfesteni, több színnel, talán egy-egy mester meg is virágozta erre alkalmas felületeit. Megrendelik, a pulpítust adományozók a gyülekezet előjárói, patrónusok, kegyes adakozók, nincs olyan adatunk, mely gyülekezeti pénzből történt megrendelésre utalna.

Az éneklőszékekről megmaradt adatok tehát az orgonák bevezetése előtti, hajdani protestáns istentiszteleti formák emléktárgyait segítenek rekonstruálni.

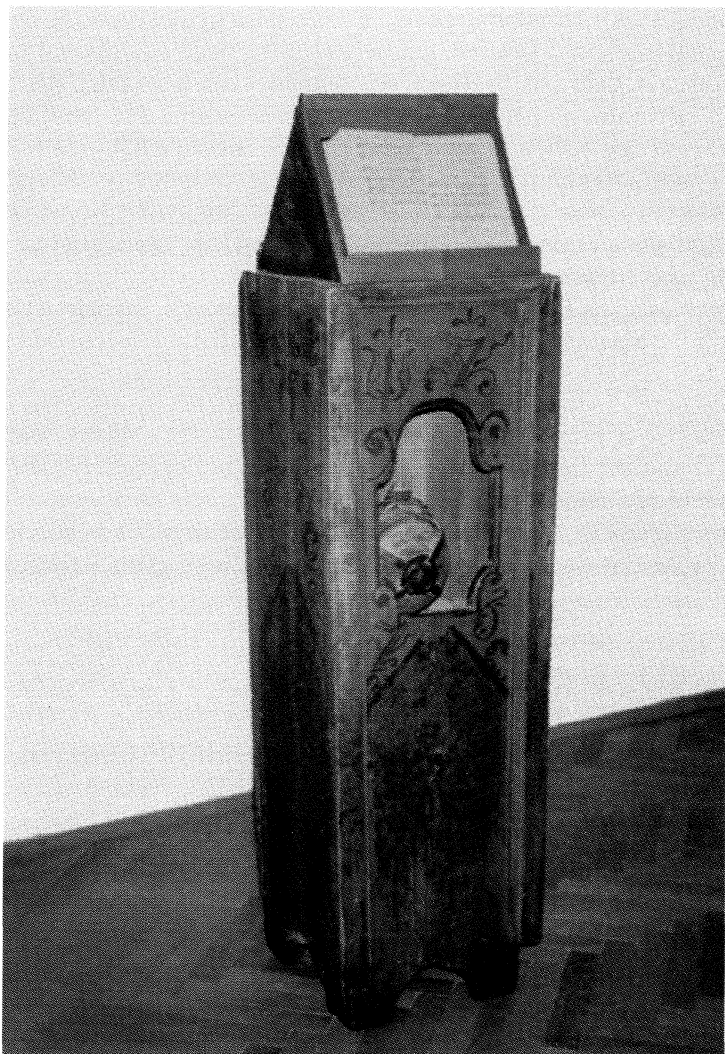
A hivatkozások, rövidítések feloldása:

SZTA — Szabó T. Attila: *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár*, címszavak és az ott adott levéltári hivatkozások.

REF — Református vizitációs jegyzőkönyvek: *Liber Ecclesiae Orthodoxae in Sede Udvarhely Existentis*. 1644. Udvarhelyi ref. egyházmegye levéltára. *Liber Ecclesiarum* 1715. Udvarhelyi ref. egyházmegye levéltára.

UNIT — *Unitárius Püspöki Vizitációs Jegyzőkönyv*. 1788. Kolozsvár, Unitárius Püspöki Levéltár. Ebből való adatok Kelemen Lajos: „Legrégibb adataink unitárius templomainkról”, *Keresztyén Magvető* 1922. 168. Kelemen L.: „Adatok öt székelyföldi unitárius templomkastély történetéhez”, in *Kelemen-Emlékkönyv*. 1977. 213–270.

(A bibliográfiához lásd még: Dávid László: *A középkori Udvarhelyszék művészeti emlékei*. Bukarest 1981.)

*Éneklőszék 1776. — Kolozsvár, Unitárius Püspökség
(Dávid István fotója)*